

Co nám dala a vzala minulost - nástup totalitního režimu v Československu¹

Výchovně vzdělávací cíle	Žák
Znalosti	<ul style="list-style-type: none"> ➤ definuje pojmy KSČ, StB, totalita, persekuce, demokracie, politické procesy, rehabilitace, komunismus, socialismus, odboj, ➤ popíše osobnost Josefa Stalina, Klementa Gottwalda, dr. Milady Horákové, profily agentů StB a politických vězňů, ➤ vysvětlí rozdíly mezi demokracií a totalitou, ➤ na příkladech demonstruje rizika totality, ➤ vyloží smysl demokracie.
Dovednosti	<ul style="list-style-type: none"> ➤ aktivně vyhledává a zpracovává potřebné materiály na počítači, ➤ vytváří vlastní učební materiál a podílí se na tvorbě barevného posteru, ➤ aktivně a tvořivě zapojuje do simulačního ztvárnění politického procesu.

^{1 1} Následující materiál je, pro potřeby portálu EDUCOLAND, upravený výňatek z práce STRAŇÁKOVÁ, E. *Výuka událostí 50. let 20. století v ČR v občanské výchově prostřednictvím projektové metody*. Brno 2011.

Postoje	<ul style="list-style-type: none"> ➤ zaujímá negativní postoj k totalitnímu způsobu vlády, ➤ přistupuje empaticky k obětem režimu, ➤ se ztotožňuje s ideou demokracie, ➤ objektivně hodnotí práci na projektu svou i svých spolužáků, ➤ vyslovuje svůj názor a podkládá jej argumenty, ➤ respektuje názory druhých, ➤ efektivně rozděluje práci na projektu a role ve skupině, ➤ objasní potřebu tolerance a národní pospolitosti.
Klíčové kompetence	<p>Kompetence k učení - je v rámci projektu rozvíjena pomocí zapojení žáků do výuky, kdy jsou nuceni vyhledávat si a třídit informace o probírané látce. Umí efektivně využít získané poznatky, chápat věci v souvislostech, porovnávat výsledky, analyzovat je a vytvářet závěry pro budoucí využití.</p> <p>Kompetence k řešení problémů - prostřednictvím líčení politických procesů a persekuce žák rozvíjí příslušné kompetence, kdy je na něj kladen nárok vnímat totalitu jako problémový prvek a přemýšlet nad variantami řešení. Zároveň se učí kriticky myslet, obhájit svá rozhodnutí a činy a přijímat za ně zodpovědnost.</p>

Kompetence komunikativní - hlavně díky metodám rozhovoru, diskuse a díky samostatným výstupům žáci v projektu rozvíjí tuto svou kompetenci, a to když formulují logicky své myšlenky, snaží se vyjadřovat kultivovaně a smysluplně, učí se argumentovat, využívat informační prostředky, naslouchat názorům druhých a adekvátně na ně reagovat.

Kompetence sociální a personální – v rámci skupinové výuky a prostřednictvím metody diskuse. Ve skupině se žák učí spolupracovat, upevňovat mezilidské vztahy, poskytovat pomoc. Prostřednictvím diskuse se žák učí respektovat názory druhých, čerpá z nich poučení. V pozici k sobě samému dokáže řídit svoje chování a jednání, nabývá sebedůvěry a sebeúcty.

Kompetence občanská - je kladen zásadní důraz na pochopení principů demokracie a důležitosti dodržování jejich pravidel, kdy právě probírané téma totality je postaveno do opozice k demokratickému zřízení a žák chápe totalitu jako negativní prvek. Období života československého národa za totality chápe jako historické dědictví. Odmítá připustit opakování situace, odmítá útlak a přijímá vnitřní přesvědčení nutnosti postavit se proti jakémukoli druhu násilí

Kompetence pracovní - díky využití nově získaných vědomostí v projektu pak naplňují cíle kompetence pracovní. Nové poznatky a zkušenosti využívají v zájmu své vlastní budoucnosti a k ochraně společenských hodnot.

Doporučený tematický okruh RVP ZV	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Člověk ve společnosti, ➤ Člověk jako jedinec, ➤ Člověk, stát a právo.
Učivo RVP ZV	<ul style="list-style-type: none"> • lidská setkání – lidská solidarita, • vztahy mezi lidmi – osobní a neosobní vztahy, mezilidská komunikace; konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti • zásady lidského soužití – morálka a mravnost, svoboda a vzájemná závislost, dělba práce a činností, výhody spolupráce lidí • podobnost a odlišnost lidí – projevy chování, rozdíly v prožívání, myšlení a jednání; osobní vlastnosti, dovednosti a schopnosti, charakter; vrozené předpoklady, osobní potenciál • vnitřní svět člověka – vnímání, prožívání, poznávání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých lidí, systém osobních hodnot, sebehodnocení; stereotypy v posuzování druhých lidí • principy demokracie – znaky demokratického způsobu rozhodování a řízení státu; politický pluralismus, sociální dialog a jejich význam; • lidská práva – základní lidská práva, jejich ochrana; úprava lidských práv a práv dětí v dokumentech; poškozování lidských práv, diskriminace.
Související průřezová témata	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Osobnostní a sociální výchova, ➤ Výchova demokratického občana, ➤ Mediální výchova.
Mezipředmětové vztahy	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dějepis, ➤ Český jazyk,
Výukové metody	Vysvětlování, práce s textem, rozhovor, metody

	dovednostně - praktické: výroba posterů, metody diskusní, metody heuristické, metody inscenační, frontální výuka, skupinová výuka, samostatná práce žáků, kritické myšlení, projektová výuka, televizní výuka, výuka podporovaná počítačem.
Časová dotace	13 vyučovacích hodin.
Doporučený ročník	9. ročník.

Cílem projektu je seznámit žáky s problematikou života v totalitním režimu v Československu v padesátých letech minulého století. Hlavním impulzem je fakt, že stále řada žáků nemá přehled o událostech v tehdejší Československu. Projekt má za úkol vyzdvihnout klíčové okamžiky tohoto období a seznámit s problematikou spojenou s persekucí, politickými procesy a dobou útlaku, kterou československá společnost v tomto období zažívala. Smyslem není nahradit v rámci hodiny občanské výchovy hodiny dějepisu, ale hlavně prostřednictvím vhodně zvolených metod přispět k rozvoji správných hodnot a postojů v souladu s principy demokracie.

Smyslem projektu je tedy určité pochopení a orientace žáků v demokratické společnosti. Cíl projektu je v podstatě skryt již pod jeho názvem „Co nám dala a vzala minulost?“. Žákům je podán obraz toho, jak společnost pod tlakem totalitního režimu ztratila díky této pokřivené ideologii svou hrdost, svobodu, víru ve spravedlnost a pozitivní lidské hodnoty, což pro Československo mělo fatální následky. K degradaci československého národa vedla celá řada událostí. Kvůli ideologickému útlaku utrpěl národ mnoho šrámů. Došlo k mohutné vlně emigrace, potlačení inteligence, eliminace svobody projevu a k postihům všech, kteří neprojevovali sympatie k režimu. Nelítostná persekuce se projevila ve

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

všech sférách společnosti. Šlo o jednotlivce, podniky hospodářské výroby, spolky či o kulturu. V neposlední řadě šlo o tvrdé sankce, dlouholeté žaláře nebo tresty smrti pro ty, kteří byli ve vykonstruovaných procesech usvědčeni z odbojové činnosti.

Společnost ovládal ekvivalent totality, tedy strach. Občan se musel mít na pozoru všude. V práci, při setkání se známými, před sousedy, mnohdy i v domácím prostředí. Všude byl ovládán strachem, aby se i on kvůli nesprávně pochopené větě, gestu či výrazu ve tváři nestal loutkou v divadle jménem „politický proces“. Pro mnohé byla bezpečnější varianta sedět v hledišti tohoto divadla a nadšeně tleskat, když hříšník na jevišti dostane svůj trest. Existence člověka v této době byla podmíněna poslušností, pokorou a oddaností k režimu. Člověk nebyl individualita, ale pouze člen stáda. Totalita mnohým vzala blízké, kamarády, hrdiny, víru a naději.

„A co nám tato minulost dala?“ Každá zkušenost ať už negativní s sebou určitým způsobem nese pozitivum do budoucna. I z obrovského problému jakým byla totalitní diktatura, mohly a mohou pozdější generace budovat společnost do modelu, který je oproti totalitě v absolutní opozici. Tím uvažujeme o ideálním modelu demokratické společnosti. Člověk žije a reaguje na základě určité zkušenosti, učí se zkušeností. Pokud nemá přímou zkušenost, je třeba ji prožít alespoň zprostředkovaně. Zprostředkujeme-li žákům při výuce kromě výčtu faktů a informací také emotivní zkušenost, je prokázáno, že kromě fixace vědomostí dochází u žáků k vytváření pozitivních hodnot a postojů, které jsou pro jeho správný vývoj klíčové. A to je i cílem tohoto projektu. Prioritou projektu je na negativních rysech a následcích totality ukázat pozitivní hodnoty svobody, demokracie, individuality člověka, tolerance a respektu k druhým, úcty a víry člověka sama v sebe. Žák se v průběhu projektu neseznámí jen s fakty, ale s konkrétními lidskými příběhy a osudy, s prostředím a mentalitou lidí tehdejší doby. Zároveň pak dochází k formování osobnosti žáka v duchu demokratických pravidel, což je ústřední myšlenkou projektu.

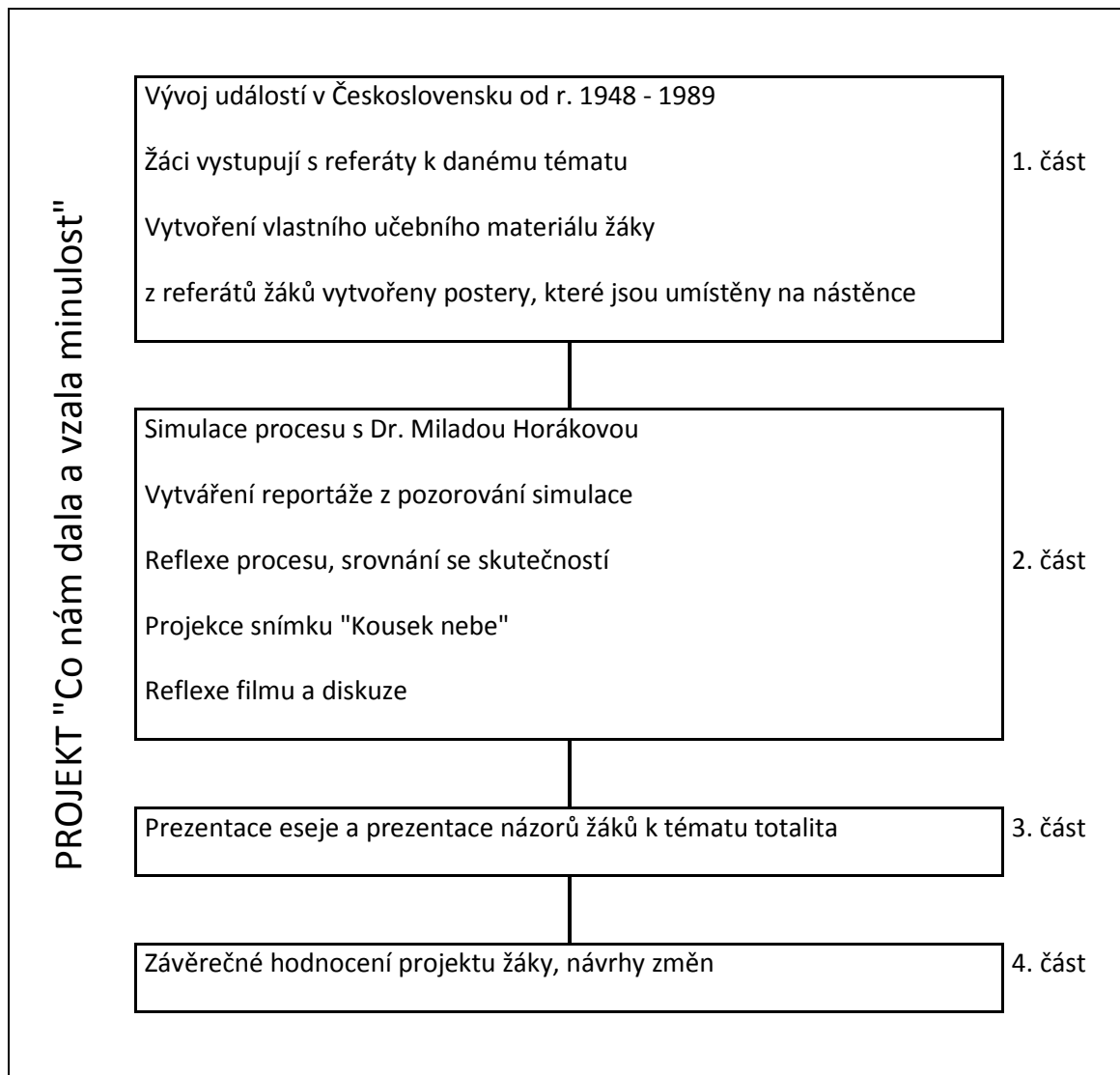
V samotném průběhu projektu se zaměřujeme na události v Československu z 50. let 20. století. Činíme tak z důvodů, že z hlediska dějinných událostí 50. léta probíhala v duchu porušování všech principů svobod a práv člověka. Problematika organizace voleb v 50. letech, likvidace spolků, persekuce církve, čistky na vysokých školách, politické procesy, potlačování odboje, mimosoudní formy represe, politika ekonomiky ve formě znárodňování a plánování, existence orgánů hlídajících dodržování a propagaci stávající ideologie, to vše plně korespondovalo s charakteristickými principy, které jsou typické pro budování totalitního státu. Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – EDUCOLAND"

státu. Proto je toto dějinné období pro potřeby naplnění cílů projektu nejvhodnější. Pro lepší orientaci a pochopení problematiky je však žádoucí, aby žákům byl proveden celistvý výklad dějin Československa druhé poloviny 20. století. Aby žáci lépe pochopili dějinné souvislosti, je nezbytné ve fázi samotného výkladu dějin navázat na situaci v Československu po skončení druhé světové války, objasnit vývoj v politice, postavení a programy politických stran, zejména Komunistické strany československé. Je důležité definovat podmínky a události tohoto období, které vytvořili živnou půdu pro rozšíření myšlenky socialismu a následného komunismu, a které se v další fázi transformovali v totalitu. Podstatné je i obeznámit žáky se situací ve světě, zejména zmínit vliv Sovětského svazu a reakce na výsledky voleb na konci roku 1947, které vygradovali v zásadní zlom situace v únoru 1948, kdy se k moci dostali komunisté. Stejně tak je neopomenutelné vyložit žákům, jaký byl další vývoj Československa. Obroda komunistického systému v období tzv. „Pražského jara“, invaze vojsk států Varšavské smlouvy, kdy došlo k federalizaci československého státu a nastalá normalizace, to jsou klíčové události 60. let. V 70. a 80. letech se pak postupně častěji objevují opoziční reakce proti normalizaci, sepisují se petice, pořádají se utajované akce, které jsou v rozporu se stávajícím režimem, orientující se na prosazování lidských práv. Roste občanská iniciativa bojovat proti komunistické moci. I tyto informace je důležité žákům předat, aby si tak vytvořili představu jak složitá a dlouhá byla cesta československého národa k demokracii, které se dočkal až prostřednictvím „Sametové revoluce“ v roce 1989.

V úvodní části návrhu projektu jsou tedy navzdory jeho specifickému zaměření obsaženy informace běhu československých dějin už od skončení druhé světové války až do roku 1989. Frontální výuka a rozčlenění této náplně do více vyučovacích hodin, umožňují teoretický obsah probrat s žáky celkově. Tematicky už pak v rámci projektu žáci konkrétně mají pracovat čistě s konkrétními jevy typickými pro 50. léta, které jsou zároveň praktickými projevy totality v reálné skutečnosti.

V níže znázorněném schématu je představen seznam jednotlivých aktivit tak, jak by měly jít za sebou (viz časová dotace). Aktivitu je však možné realizovat i samostatně, dle potřeb a organizačních možností školy.

Grafické schéma projektu

Předpokládané pomůcky:

počítač, tabule, projektor, internet, noviny, encyklopedie, nůžky, výtvarné prostředky, barevné fixy, papír o rozměru A2, lepidlo, tiskárna, fotografie, mapy, dvd s filmem

Způsob prezentace projektu:

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Žáky vytvořené postery, prezentace témat formou referátu, návrh správného průběhu soudního procesu, individuální zamyšlení formou eseje, diskuse

Kritéria hodnocení:

Základní kriteria, ke kterým přihlížíme, jsou aktivita žáků, jak zvládli zadanou práci, odpovědný přístup k projektu.

Způsob hodnocení:

Žáci se vyjadřují ke svým vlastním výstupům, jak se cítili při svém vystoupení před spolužáky, co sledávají na svém výstupu pozitivním, co negativním. Žáci hodnotí práci ve skupině, simulaci procesu, hodnocení i prostřednictvím eseje a diskuse.